

Paulina Wenderlich¹

(rec.): **Paweł Malendowicz**

Alternatywna myśl politycznego marginesu

Wydawnictwo UKW, Bydgoszcz 2023

Monografia *Alternatywna myśl politycznego marginesu* została napisana przez dr. hab. Pawła Malendowicza, prof. uczelni, który do tej pory znany był wśród badaczy myśli politycznej z licznych opracowań naukowych na temat współczesnego anarchizmu, lewicy komunistycznej czy radykalnych nurtów nacjonalizmu (Malendowicz, 2006, 2007, 2013, 2017). Publikacja została wydana w 2023 r. nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy.

Książka, licząca 600 stron, dotyczy nurtów myśli politycznej, które do tej pory nie były eksplorowane i analizowane w jednym zwartym opracowaniu. Studia na temat niektórych z analizowanych koncepcji pojawiają się w obiegu krajowym i międzynarodowym zwykle w postaci artykułów naukowych lub monografii uwzględniających wybrane nurty (Bartyzel, 2010, s. 15–46; 2011; Jelihouni & Maleki, 2016, s. 61–80; Kalinowska, 2010, s. 172–190; Kryszczuk & Wenzel, 2017, s. 45–65; Lach, 2012, s. 33–43; Ługowska & Grabski, 2003; More & Vita-More, 2013; Sepczyńska, 2016, s. 355–370; Tomaszewicz, 2000). Recenzowana książka jest zatem nowatorskim i niezwykle cennym wkładem w refleksję na temat współczesnych, alternatywnych nurtów myśli politycznej. Precyzując i idąc tropem autora, należy podkreślić, że to myśl politycznego marginesu, rozumianego jako odniesienie do nurtów pozostających poza dominującymi sposobami myślenia o politycznej przyszłości świata, niewpływowych, niewyznaczających kierunków bieżącej polityki w skali państwa i na poziomie międzynarodowym,

---

¹ Dr Paulina Wenderlich, Wydział Nauk o Polityce i Administracji, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, e-mail: paulina.wenderlich@ukw.edu.pl, ORCID: 0000-0003-0360-9324.

znajdujących się poza dominującą narracją o świecie i tworzących narracje wobec niej alternatywne.

Badacz wybrał do analizy następujące nurty myśli politycznej: prymitywizm, trybalizm, ruralizm, luddyzm, transhumanizm, sytuacjonizm, anarchizm, kryptoanarchizm, wolnościowy municypalizm, monarchizm legitymistyczny, anarchokapitalizm, maoizm, trockizm, strasseryzm, kontestacyjny neonazizm, myśl narodowego anarchizmu i narodowego bolszewizmu oraz koncepcję trzecio-
pozycyjną. Ich dobór oparty został na kryterium sprzeciwu wobec myśli dominującej, potraktowanej łącznie z tworzeniem przez nie narracji alternatywnych wobec tzw. wielkiej narracji o świecie. Autor racjonalnie, spójnie i logicznie uzasadnił wybór przedmiotu badań. Zaznaczył także, dlaczego nie analizował innych prądów i tendencji, jak np. komunitaryzm, identytaryzm, indygenizm, synarchizm, bioregionalizm, eurokomunizm czy eurazjatyzm.

Monografia składa się z czterech rozdziałów poprzedzonych wstępem, z zakończenia i bibliografii. We wstępie autor przedstawił i wyjaśnił wszystkie elementy będące podstawą wywodu naukowego. Określił przedmiot i cel badań, uzasadnił cezurę (współczesność), opisał stan badań, przedstawił nowe problemy badawcze, wskazał perspektywę teoretyczną, metodologię pracy oraz sformułował następującą hipotezę:

Alternatywną myśl polityczną tworzą różniące się między sobą nurty, zawierające odmienne pomysły, koncepcje, plany i projekty zmian stosunków społecznych, systemów politycznych i ekonomicznych oraz fundamentów kulturowych współczesnych społeczeństw państw demokratycznych, oparte na odróżnialnych podstawach aksjologicznych, których kreatorzy, indywidualni adherenci i organizacje stanowią polityczny margines. Ich wyjaśnienie i zrozumienie umożliwiają decydujące o ich istocie (substancji) słowa-klucze, które usystematyzowane w kategorie i grupy przedmiotowe, obrazują różnice między nimi oraz alternatywnymi nurtami myśli a dominującym sposobem myślenia o świecie. Nadrzędną przyczyną ich marginalności jest panująca we współczesnym świecie wielka narracja, wyznaczająca ramy i sposoby myślenia o nim, a także determinująca sposoby myślenia o alternatywnej myśli politycznej.

W badaniach dominuje stanowisko interpretacjonistyczne, choć uwzględnione zostały również inne podejścia teoretyczne. Jak zaznaczono powyżej, autor opisał także zastosowane metody badawcze. Należy jednak podkreślić, że wykroczył znacznie nie tylko poza metodologię właściwe dyscyplinie nauk o polityce,

ale również naukom społecznym *sensu largo* (uwzględnienie chociażby dorobku językoznawstwa), co świadczy o niezwyklej biegłości i świadomości badawczej. W analizie świadectw myśli politycznej dominują metody jakościowe. We wstępie autor scharakteryzował także rodzaje źródeł, które badał w wersji cyfrowej i drukowanej, m.in. dokumenty i prasę, materiały propagandowe, audiowizualne.

W pierwszym rozdziale badacz poddał ocenie dotychczas funkcjonujące w literaturze przedmiotu definicje myśli politycznej. Stworzył nową propozycję definicyjną, kładąc nacisk na wyjaśnienie pojęcia polityczności, co miało uzasadnić polityczność przedmiotu jego badań, a więc nurtów alternatywnej myśli politycznej. Dokonał mapowania myśli, a więc jej prezentacji graficznej, z tym że głównym kryterium usytuowania konkretnego nurtu było odniesienie do narracji panującej we współczesnym świecie, co decydowało także o jego alternatywności wobec myśli dominującej. Autor usystematyzował też pojęcia *radykalizm* i *ekstremizm*, wyraźnie je rozgraniczając. Pierwsze odniósł do myśli, drugie zaś do działalności. Opisał organizacje tworzące polityczny margines oraz ich liderów. W dalszej kolejności skupił się na kryteriach, za pomocą których można analizować ich znaczenie polityczne oraz funkcje, które myśl alternatywna może pełnić wobec społeczeństwa, państwa i demokracji. Rozdział ten jest uzupełnieniem wiedzy z zakresu teorii polityki, jednak w kontekście badań myśli politycznej.

Rozdział drugi poświęcono analizie poszczególnych nurtów niedominującej myśli politycznej. Były to wymienione powyżej prądy, które zostały poddane refleksji zgodnie ze schematem ułożenia warstw myśli, a więc wartości nadrzędnych właściwych każdemu nurtowi, krytyki rzeczywistości zastanej, metod jej zmian i koncepcji tego, w jakim kierunku, zgodnie z jaką wizją świat powinien być zmieniany. Analiza każdego nurtu została poprzedzona deskrypcją historii twórców tych nurtów – pojedynczych myślicieli, organizacji nieformalnych, ruchów społecznych lub partii politycznych.

Już po przeczytaniu dwóch pierwszych części monografii można odnieść wrażenie, że cechują ją bogactwo wiedzy oraz swobodne poruszanie się autora w meandrach problematyki. Czytelnik wie, że ma do czynienia z pozycją ekspercką.

W rozdziale trzecim autor zrealizował wyjaśniającą funkcję nauki. To natomiast wymaga od czytelnika wyjątkowej uważności w czytaniu kolejnych kart dzieła. Badacz zobrazował bowiem nurty myśli politycznego marginesu poprzez słowa kluczowe. Te odnosiły się do warstw myśli politycznej, a więc idei i wartości, kategorii wroga i metod implementacji myśli. Należy jednak podkreślić, iż autor nie poprzestał tylko na tym. Wykorzystał również słowa kluczowe

zawierające kategorie, które odpowiadały innym dziedzinom życia, jak np. *gnostycyzm*, *radikalizm*, *symbolika*, *emocje* (np. nienawiść), *estetyka* (piękno, brzydota, kicz), *czas*, koncepcje *nowego człowieka*.

W rozdziale czwartym autor przeanalizował przesłanki i determinanty marginalności i zmarginalizowania badanych nurtów myśli politycznej. Odniósł je do dominacji wielkiej narracji, rozumianej jako opowieść o współczesnym świecie opartym na wartościach materialnych, konsumpcyjnych i hedonizmie. Narracja ta miałaby według autora powodować problemy akredytacyjne tych nurtów myśli albo utwierdzać ich dyskredytację. Poprzez nią nurty te były oceniane powszechnie jako utopijne, radykalne bądź nieracjonalne. Przyczynami ich zmarginalizowania były też sprzeczności i tkwiące w nich luki, konflikty toczzone na marginesie polityki, a także brak możliwości emancypacji ich liderów i reprezentowanych przez nich ruchów społecznych.

Zakończenie publikacji jest dość krótkie, gdyż każdy jej rozdział został opatrzony podsumowaniem. Natomiast bibliografia liczy kilkadziesiąt stron, co świadczy o niebywałym wysiłku autora w dotarciu do źródeł wiedzy, czasie poświęconym na kwerendę i zgromadzenie materiałów, archiwizację stron internetowych czy zapoznanie się z osiągnięciami badaczy krajowych i zagranicznych.

Książkę *Alternatywna myśl politycznego marginesu* należy polecić nie tylko politologom, ale też tym wszystkim, których ciekawi mnogość wizji świata przyszłości i tym, którzy chcą zrozumieć różne sposoby myślenia o świecie. Monografia jest nie tylko uzupełnieniem wiedzy o myśli z politycznego marginesu, ale przede wszystkim istotnie zmienia spojrzenie na same badania myśli. Jak dowiódł jej autor, myśl można badać nie tylko zgłębiając jej różnorodne aspekty, stanowiska myślicieli, ich stosunek do problemów współczesności. Celem autora było bowiem dążenie nie tylko do opisu badanych nurtów, ale poprzez ich wyjaśnienie do zrozumienia krytyk stosowanych przez ich twórców oraz ich celów. Zastosował w tym kompilacje różnych metodologii właściwych różnym dyscyplinom naukowym. Wreszcie na tle dominujących w Europie Zachodniej tendencji badawczych książkę wyróżnia oryginalność przedmiotu badań i skupienie się nie na teorii czy filozofii „oderwanej” od ich twórców, ale na połączeniu podmiotu myśli – twórcy, z przedmiotem – jej treścią. Czyni to badania myśli politycznej wartościowymi pod względem ich użyteczności dla współczesnych społeczeństw i wobec systemu państwa demokratycznego.

Bibliografia

- Bartyzel, J. (2010). Geneza i próba systematyki głównych nurtów libertarianizmu. W: W. Bułira & W. Gogłóza (red), *Libertarianizm. Teoria, praktyka, interpretacje*. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej.
- Bartyzel, J. (2011). *Legitymizm. Historia i współczesność*. Wrocław: Wydawnictwo Fundacja „VirtusNobilitat”.
- Jeihouni, M. & Maleki, N. (2016). Far From the Madding Civilization: Anarcho-primitivism and Revolt Against Disintegration in Eugene O’Neill’s *The Hairy Ape*. *International Journal of English Studies*, 16(2), 61–80. DOI: 10.6018/ijes/2016/2/238911.
- Kalinowska, K. (2010). Współczesne przejawy neonazizmu i neofaszyzmu w Polsce. *Świat Idei i Polityki*, 10, 172–190.
- Kryszczuk, M.D. & Wenzel, M. (2017). Neo-Luddism: Contemporary work and beyond. *Przegląd Socjologiczny*, 66(4), 45–65.
- Lach, T. (2012). Strach przed postępowaniem – kilka uwag o nurtach antytechnicznych. *Kultura i Wartości*, 4, 33–43.
- Ługowska, U. & Grabski, A. (2003). *Trockizm. Doktryna i ruch polityczny*. Warszawa: Wydawnictwo Trio.
- Malendowicz, P. (2007). *Polski ruch anarchistyczny wobec współczesnych wyzwań politycznych*. Piła: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica.
- Malendowicz, P. (2013). *Ruch anarchistyczny w Europie wobec przemian globalizacyjnych przełomu XX i XXI wieku*. Warszawa: Difin.
- Malendowicz, P. (2006). *Ultralewica a współczesność. Idee, programy, praktyka*. Piła: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica.
- Malendowicz, P. (2017). *W drodze do władzy... Nacjonalistyczne projekty państw Europy XXI wieku*. Bydgoszcz: Wąbrzeskie Zakłady Graficzne.
- More, M. & Vita-More, N. (red.) (2013). *The Transhumanist Reader: Classical and Contemporary Essays on the Science, Technology, and Philosophy of the Human Future*. Chichester: Wiley-Blackwell.
- Sepczyńska, D. (2016). Libertarian Municipalism, or on the Greatness of the Civil Society. *Res Publica. Revista de Historia de las Ideas Políticas*, 19(2), 355–370. DOI: 10.5209/RPUB.53869.
- Tomasiewicz, J. (2000). *Między faszyzmem a anarchizmem. Nowe idee dla nowej ery*. Pyśkowie: Wydawnictwo Zima.